

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/edukacja-1/wystawy/13710,Deportacje-Gornoslazakow-do-ZSRR-w-1945-roku-Bytom-18-listopada-2003-r.html>
26.04.2024, 11:56

„Deportacje Górnślazaków do ZSRR w 1945 roku” - Bytom, 18 listopada 2003 r.

Dnia 18 listopada 2003 r. o godz. 12.00 w Muzeum Górnośląskim w Bytomiu odbyło się uroczyste otwarcie wystawy „Deportacje Górnślazaków do ZSRR w 1945 roku”, przygotowanej przez Oddziałowe Biuro Edukacji Publicznej IPN w Katowicach we współpracy z Muzeum Górnośląskim.

Honorowy patronat nad ekspozycją objęli: prof. dr hab. Leon Kieres - Prezes Instytutu Pamięci Narodowej, arcybiskup Damian Zimoń - Metropolita Katowicki, biskup Jan Wierzbicki - Ordynariusz Diecezji Gliwickiej, biskup Tadeusz Szurman - Zwierzchnik Diecezji Katowickiej Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego, Lechosław Jarzębski - Wojewoda Śląski, Michał Czarski - Marszałek Województwa Śląskiego, Piotr Uszok - Prezydent Miasta Katowic oraz Krzysztof Wójcik Prezydent Miasta Bytomia.

Zimą 1945 r. do sowieckich łagrów zesłano tysiące mieszkańców Górnego Śląska. Wywózki te wpisują się w falę deportacji obywateli polskich do ZSRR, jaka rozpoczęła się wraz z wkraczaniem Armii Czerwonej na tereny okupowanej Polski. Odmierna jest jednak ich skala i charakter. Objęto nimi nie tylko członków podziemia niepodległościowego ale wszystkich tych, którzy zdaniem „wyzwolicielei” stanowili potencjalne zagrożenie dla wprowadzenia nowego ustroju. W największym stopniu dotknęły one ludność cywilną, którą wykorzystano jako siłę roboczą przy odbudowie, zniszczonej wojną, sowieckiej gospodarki.

Autorzy wystawy podjęli próbę syntetycznego przedstawienia problemu deportacji ze szczególnym uwzględnieniem przemysłowej części Górnego Śląska. Równocześnie starali się przełamać stereotypowe ograniczanie tego zjawiska jedynie do wywózki górników. Stąd na wystawie znalazły się szczegółowe informacje o zesłanych do sowieckich łagrów przedstawicielach innych zawodów, żołnierzach Podziemia, kobietach, artystach.

Fakty związane z wywózkami, pobytem w sowieckich łagrach i powrotami stanowią największą i zasadniczą część ekspozycji. Na wystawie przedstawiono również mniej znane wydarzenia lat późniejszych: uparte poszukiwania zaginionych przez rodziny, ustalanie ich losów i miejsc pochówków, a także podejmowanie tego problemu po roku 1989. Zaprezentowano unikalne dokumenty, fotografie, listy oraz pamiątki ze zbiorów prywatnych, a także dostępną dokumentację z zasobów polskich i rosyjskich archiwów. Najpóźniejszy dokument ekspozycji – list Leona Rzychonina do IPN w celu ustalenia okoliczności śmierci i miejsca pochówku jego ojca, opatrzony jest datą 2001 r.

Wystawie towarzyszyć będzie projekcja dwóch filmów dokumentalnych poświęconych górnośląskim wywózkom 1945 roku: „Szychta niewolników” Andrzeja Soroczyńskiego oraz

„Końca wojny nie było” Wojciecha Sarnowicza.

Ekspozycję w Bytomiu będzie można oglądać do 15 lutego 2004 r. Następnie prezentowana ona będzie w Knurowie, Katowicach i Chorzowie. Serdecznie zapraszamy.

Zdjęcia:

1. Członkowie radzieckiej komendantury wojennej w Katowicach. Zdjęcie w posiadaniu Muzeum Śląskiego w Katowicach
2. Koszary wojskowe w Gliwicach, gdzie znajdował się jeden z obozów, w którym przetrzymywano internowanych przed wywózką do ZSRR. Zdjęcie ze zbiorów Muzeum Miejskiego w Zabrze
3. Kartka z informacją dla rodziny wyrzucona z pociągu przez jednego z internowanych. Dokument ze zbiorów Gabriela Tomczyka
4. Drewniana papierośnica i łyżki wykonane w sowieckich łagrach przez Jana Seretę, znanego na Górnym Śląsku artystę rzeźbiarza. Pamiątki ze zbiorów Bibiany Holewik
5. Zaświadczenie Państwowego Urzędu Repatriacyjnego o powrocie do kraju jednego z deportowanych. Dokument ze zbiorów Antoniego Musioła
6. Egzemplarz sporządzonego w 1946 r. przez Centralny Zarząd Przemysłu Węglowego, „Spisu polskich obywateli-górników wywiezionych do ZSRR z początkiem 1945 r. z terytorium Górnego i Opolskiego Śląska” zawierający 9 877 nazwisk. Dokument w posiadaniu OKBZpNP w Katowicach

19.11.45.
 Jędrzejówka
 Jędrzejów i Rodzina
 Wierzę, że ten wstyd
 nie ma być przeszkodą
 i zyskaniem Serdeczności
 i przyjaźni. Będę
 w Łabunie. Łabunia, Łabunia
 i wierzcie, że jest to
 w nadzieję, że się zobaczą
 my, nie zapomnieliśmy tej
 i nasz w miasteczku
 Karuzem paradowanie
 dla naszej miłej chatki

REPUBLIKA POLSKA
 Ministerstwo Administracji Państwowej
 Państwowy Urząd Rezerwacyjny
 Półki Przejazd
 Biały-Białka

Zaswiadczenie Nr 058104

Zabwiadam się niniejszym, że obywatel Alfons Jędrzej
Alfons Jędrzej urodz. 1912
 przebył do Polski z terenu Z. P. R.
 i dnia 30. października 1945 r. wyjechał do na Pomoc
 Przejazd w Biały-Białka

Obywatel ten nie posiada w Polsce żadnych nieruchomości i praw
 do nieruchomości, nie posiada w dniu 1-1-1946
 do Alfons Jędrzej z Biały-Białka
 jakiegokolwiek przeliczenia, w szczególności nie posiada do
Alfons Jędrzej z Biały-Białka
 Władze Państwowe i Samorządowe do przeliczenia w zakresie (jakiegokolwiek)
 świadczenia nie przeliczyły.

W. C. A.
 1. Władze państwowe odpowiedzialne za przeliczenie
 2. Władze państwowe odpowiedzialne za przeliczenie
 3. Władze państwowe odpowiedzialne za przeliczenie

Kierownik Punktu Druku
Biały-Białka

Wzrost do dnia 14.11.1945

Книжка Памятных Сердечностей Польши для Новых Республик
 (Памятник Дружбы Народов)
 1945

I
SPIS
 polskich obywateli-groźców wyjeżdżających do ZSRR
 i początkiem 1945 r. z terytorium Gdańszczyzny i Pomorskiego Śląska

I
ЛИСТ
 польских граждан-переходцев выезжающих в СССР
 в начале 1945 года из территории Восточной и Западной
 Польши